

BESLUT

2019-03-18

Dnr: 18/04071

SAKEN

Sverige!, SVT1, 2018-11-17, inslag om graffiti; fråga om opartiskhet och mediets genomslagskraft

BESLUT

Inslaget fälls. Det strider mot bestämmelsen om televisionens särskilda genomslagskraft.

FÖRELÄGGANDE

SVT ska på lämpligt sätt offentliggöra nämndens beslut.

INSLAGET

I det så kallade löpet sades följande.

(Programledare) – Kan ett verk vara både konst och skadegörelse? Ja, den frågan ställs på sin spets av en liten fet kråka.

Därefter påannonserade programledaren inslaget och sa följande.

Ja, den dyker upp allt oftare och på de mest oväntade ställen. En glad, lite tjock kråka spraymålade någonstans i Malmö. Den förargar fastighetsägare men förtjuser graffiti-älskare och väcker den gamla frågan till liv, vad är konst och vad är skadegörelse. Vi träffade skaparna som riskerar både böter och fängelsestraff för den rätt de tar sig att utöva sin konst.

Under hela inslaget visades bilder på den aktuella kråkan från en mängd olika miljöer och platser som den hade förekommit i. Tre maskerade personer syntes gå på en bangård i inslaget. En röst berättade om hur kråkans leende uppfattats och tolkats av allmänheten. Några hade tyckt att det var något positivt och andra att det såg självbelåtet ut. Vidare framkom det att barn ritat teckningar av kråkan och att en person tatuerat kråkan på sin underarm. En av skaparna berättade hur figuren hade blivit till. En av de maskerade personerna sa därefter följande.

(Maskerad person) – En stor del av slagkraftigheten i kråkan är ju att det är olagligt. Om kråkan bara hade suttit på pappret så hade det bara varit ännu en gullig karaktär. Den olagliga biten i kombination med att det är så estetiskt lättillgängligt gör att det blir mycket slagkraftigare.

Tre maskerade personer spraymålade kråkan på en vägg i en till synes övergiven byggnad. En maskerad person berättade att en del personer ser graffiti som något fint och klotter som något fult, men oavsett vad andra såg som fint eller fult, fann han att både klotter och graffiti hade samma existensberättigande. Därefter sades följande.

(Maskerad person) – När det gäller utrymmet i staden och det kommer till klotter och graffiti så tycker inte jag att jag har större rätt till det utrymmet än någon annan, men jag vill ta mig den rätten. Och tycker att andra ska kanske göra det också.

(Maskerad person) – När det gäller fastighetsägarna vars väggar vi målar på så känns det inte som att det är svartvitt riktigt i den situationen när det kommer till klotter. Det är inte alltid som det känns som att jag kan rättfärdiga, att det var så här rätt eller fel att jag målade där, men jag väger det mot de positiva grejerna för mig och andra betraktare som också tycker att det är najs.

En maskerad person berättade att hans drivkraft bakom kråkan var att göra någonting kreativt. Att sedan göra något som syns i det offentliga var ett sätt att visa upp sitt skapande för en större publik. Inslaget avslutades med att en röst sa att kråkan nu hade spridit sig och att vart han än åkte så försökte han ”sätta en kråka”.

ANMÄLAN

Anmälaren är kritisk till att personerna i inslaget, som ägnade sig åt graffiti, fritt fick beskriva sina aktiviteter. De tilläts flera gånger uttala att de fått uppskattning för sina aktiviteter och tyckte själva att deras graffiti var positiva inslag i den allmänna miljön samtidigt som de medgav att de upplevde det som positivt att det de gjorde är olagligt. Programledaren hade flera möjligheter att balansera en debatt genom att intervjua klottersanerare, kommunalt ansvariga för den yttre miljön eller förbipasserande. Programmet borde ha tagit med i beaktande att det är kontroversiellt att förstöra allmänna miljöer och att det naturligtvis är otillåtet, destruktivt för samhället och kostsamt för skattebetalarna. Anmälaren anser att inslaget sände ut signaler om att det skulle vara godtagbart att ägna sig åt graffiti och därmed brottslig verksamhet.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

Sveriges Television (SVT) anför i huvudsak följande.

Inslaget visades i kulturprogrammet *Sverige!* vars uppdrag är att bevaka och spegla kulturlivet i hela landet genom intervjuer och reportage. Graffiti är en stor

och etablerad konstform. Vissa utövare och konstnärer väljer att göra sin graffiti på platser där de riskerar att göra sig skyldiga till skadegörelse. Graffiti som sådan är en kulturyttring som det ligger i programmets uppdrag att bevaka och spegla. Att träffa skaparna av kråkan och förstå hur de tänker kring sin konst var relevant eftersom den är spridd och har setts av många människor och graffiti är ett samhällsfenomen som många kommer i kontakt med i sin vardag. Även inom olika delar av konstvärlden debatteras frågan om huruvida graffiti är konst eller skadegörelse.

Inslaget om graffitisymbolen kråkan och dess skapare ramades in och inleddes med problematiserande frågeställningar. I programledarens löp ställdes frågan om ett verk kan vara både konst och skadegörelse. Detta upprepades även i påannonseringen till inslaget och där sades att det skaparna av kråkan ägnar sig åt är olagligt och att det finns personer som känner sig drabbade – till exempel fastighetsägare. Även graffitimålarnas maskering var en signal om att det de sysslar med är olagligt och att maskeringen var till för att anonymisera intervju-personerna. Reportaget och inramningen från programledaren var en helhet och det framgick klart och tydligt att det som graffitimålarna ägnade sig åt var olagligt.

Inramningen till programmet visade dessutom att detta var ett inslag utifrån graffitiskaparnas perspektiv. Enligt sändningstillståndet ska det råda en vidsträckt yttrandefrihet och informationsfrihet i tv och graffitiskaparna var externa medverkande som uttryckte sina åsikter. Programmet i sig och reportaget tog inte ställning utan redovisade bara vad skaparna av kråkan tänkte om sin konst och det visades i påannonseringen att det var deras perspektiv som tittarna fick ta del av.

En medverkande berättade om sin syn på att fastighetsägare kunde känna sig drabbade och resonerade kring detta.

I efterhand kan det diskuteras om det borde problematiserats mer kring olagligheten men med tanke på inramningen och programmets uppdrag, och att det framgick att inslaget skildrade graffitimålarnas perspektiv, anser SVT att inslaget inte strider mot kravet på opartiskhet och bestämmelsen om televisionens särskilda genomslagskraft.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

SVT ska utöva sändningsrätten opartiskt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (13 § i sändningstillståndet). Kravet på opartiskhet tillämpas enligt gransknings-nämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för program-företaget. Med hänsyn till den vidsträckta yttrandefriheten kan kraven ställas

lägre i fråga om intervjuade, debattdeltagare och andra så kallade tillfälliga medverkande.

SVT ska ta hänsyn till televisionens särskilda genomslagskraft när det gäller programmens ämnen och utformning samt tiden för sändning av programmen (16 § i sändningstillståndet). Bestämmelsen innebär enligt nämndens praxis bland annat att programföretaget måste visa varsamhet när det gäller program eller inslag som kan uppfattas uppmana till brott eller som innebär ett förhärlikande av brott och brottslingar.

Granskningsnämnden får besluta att ett programföretag som brutit mot villkor i sitt sändningstillstånd på lämpligt sätt ska offentliggöra nämndens beslut (17 kap. 10 § radio- och tv-lagen).

TIDIGARE BESLUT

Granskningsnämnden har tidigare bedömt inslag och program som kunnat uppfattas uppmana till brott eller inneburit ett förhärlikande av brott och brottslingar.

Ett inslag i *Elby* i SVT handlade om graffiti och byggde på de medverkande ungdomarnas egna berättelser och uppfattningar om graffitimålning i bland annat Stockholms tunnelbana. Inslaget fälldes av granskningsnämnden som i sin bedömning konstaterade att det inte framgick att graffitimålning i tunnelbanan är straffbart såsom skadegörelse. Nämnden uttryckte vidare att inslaget stred mot bestämmelsen om hänsyn till mediets genomslagskraft, eftersom det inte förekom några kommentarer till eller ifrågasättanden av de medverkandes uttalanden samt att vissa av de uttalanden som gjordes i inslaget i övrigt kunde uppfattas som mer eller mindre direkta uppmaningar till brott (SB 238/98).

Ett program som sändes av Sveriges Utbildningsradio och som handlade om civil olydnad fälldes i beslut SB 259/97. De medverkande ungdomarna från Antifascistisk Aktion och den så kallade Djuralliansen gavs tillfälle att utan några kommentarer eller ifrågasättanden berätta om sina uppfattningar, aktioner som de deltagit i, och hur de såg på de använda metoderna. Det framgick vidare klart att dessa ungdomar var beredda att begå lagbrott för att nå sina och organisationernas mål och att flera av dem hade dömts för mer eller mindre allvarliga brott. Nämnden ansåg bland annat att programmet behandlande starkt kontroversiella frågor så ensidigt att det stred mot kravet på opartiskhet. Denna ensidighet medförde även att det kunde uppfattas som att programmet förhärlikade eller uppmanade till brott och stred därmed mot bestämmelsen om televisionens särskilda genomslagskraft.

Ett inslag i *Verkligheten i P3* om plogbillsrörelsen som prövades i beslut SB 132/09, handlade om rörelsen och dess syn på civil olydnad. Det innehöll ett

reportage om en 23-åring som tillsammans med fyra andra aktivister hade brutit sig in på Saab Microwave Systems anläggning i Mölndal för att i protest mot företagets vapenexport plantera ett fikonträd inne på fabriksområdet. De var nu alla åtalade för detta intrång. Reportaget följde 23-åringen under en fest för plogbillsaktivister som hölls dagen före rättegången, under hans förberedelser inför rättegången och under förhandlingarna i tingsrätten. Inslaget innehöll även ett avsnitt där programledaren och reportern diskuterade syftet med den aktion 23-åringen hade deltagit i och om aktioner av detta slag var en effektiv protestmetod.

Nämnden konstaterade att reportaget skildrade 23-åringens förberedelser inför den rättegång som skulle äga rum mot honom och fyra andra aktivister dagen efter. Det framgick att han själv kände en viss kluvenhet till den aktion han stod åtalad för och reportern beskrev också de negativa konsekvenser som en fällande dom skulle kunna få för honom. Nämnden ansåg inte att inslaget tog ställning för eller glorifierade plogbillsrörelsen och dess aktionsmetoder på ett sätt som stred mot bestämmelserna i SR:s sändningstillstånd.

En debatt i Sveriges Radio P4 Örebro mellan en företrädare för djurrättsorganisationen Tomma Burar och distriktsordförande för Lantbrukarnas Riksförbund kritiserades men friades i beslut 15/02169. Bakgrunden till debatten var att Tomma Burar genomfört en aktion där organisationen tagit med sig höns från en gård i Örebro län. Nämnden ansåg att programledarens förhållningssätt till det som företrädaren för Tomma Burar tog upp var bitvis aningslöst och saknade tillräckligt avståndstagande från organisationens gärning, det kunde snarare uppfattas ge viss legitimitet åt sådan brottslig verksamhet. Enligt nämndens mening hade Sveriges Radio genom inslagets utformning uppvisat en klar brist i förhållande till bestämmelsen om hänsyn till radions särskilda genomslagskraft. Sett till att representanten för Lantbrukarnas Riksförbund medverkade och tydligt tog avstånd från den brottsliga verksamheten ansåg nämnden dock att programledarens förhållningssätt inte medförde att inslaget stred mot sändningstillståndet.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Granskningsnämnden konstaterar att inslaget byggde på de medverkande personernas egna berättelser och uppfattningar om klotter och graffiti, utan att det förekom några kommentarer till eller ifrågasättanden av deras uttalanden. Vidare kom de medverkandes gärning enligt nämndens mening att legitimeras i inslaget genom sättet att skildra när de målade kråkan och genom att det utförligt visades på vilka platser som kråkan tidigare förekommit. Mot den bakgrunden anser nämnden att inslaget strider mot bestämmelsen om televisions särskilda genomslagskraft. Att programledaren i påannonseringen av inslaget sa att skaparna av kråkan riskerar både böter och fängelsestraff samt att det kunde handla om skadegörelse ändrar inte den bedömningen.

Detta beslut har fattats av Dag Mattsson, Clas Barkman, Berivan Yildiz, Staffan Dopping, Malin Bergström, Bo-Erik Gyberg och Pia Rehnquist efter föredragning av Rasmus Gedda.

På granskningsnämndens vägnar

Dag Mattsson

Rasmus Gedda

Originalhandlingen med namnunderskrifter förvaras hos myndigheten.